

FODOR RÉKA*

Az igazságügyi könyvszakértés jelentősége napjainkban

I. Bevezető gondolatok

Napjainkban – a tudomány és a technika rohamos fejlődésének világában – egyre több területen és egyre több alkalommal figyelhetjük meg, hogy a büntetőeljárásokat lezáró megfelelő döntések meghozatala érdekében nélkülözhetetlen az adott szakterületen különös szakértelemmel bíró igazságügyi szakértő bevonása.

A szakértő ugyanis nem más, mint a büntetőeljárás különös szakértelemmel rendelkező szereplője, akit olykor „tudós tanúnak” is szokás nevezni. Ez a státusz az angolszász büntetőeljárások során érvényesül igazán, ahol a tanúra vonatkozó szabályokat tekintik irányadónak a szakértőt illetően is. Ezzel ellentétben, a kontinentális európai büntetőeljárás jogokban a szakértő önálló eljárási pozíció birtokosaként jelenik meg. Az egyszer – véleményem szerint is – biztos, hogy a tanúban és a szakértőben van közös vonás, mégpedig, hogy egy megtörtént eseményről nyilatkoznak. Azonban, míg a tanú egyetlen eszköze az emlékezete, melynek segítségével felidézi a múltat, aminek közvetlenül, vagy közvetve részese volt, addig a szakértő azon múlt nyomából olvas, melynek sosem volt részese.¹

A következőkben a szakértők közül az igazságügyi könyvszakértővel szeretnék bővebben foglalkozni. A gyakorlati tapasztalatok ugyanis azt mutatják, hogy manapság ez a szakterület – a gazdasági bűncselekmények esetében – egyre dominánsabb szerephez jut. Az irányadó jogszabályi keretek történeti áttekintését követően a könyvszakértői tevékenység folyamatát, a kompetenciákat, a konkrét feladatokat és az elkészült szakvélemény szerepét kíséreltem meg bemutatni, re-

mélve, hogy megfelelő képet alakítok ki erről a számmra igen érdekes szakterületről.

II. A jogszabályi keretek alakulása – történeti áttekintés

A téma történeti bevezetésében azt szeretném bemutatni, hogy milyen régre nyúlik vissza a szakértői bizonyítás múltja, hogyan ala-

kult a szabályozása, illetve hol tart ez napjainkban. Megfigyelhetjük ugyanis, hogy a jogalkalmazóknak a jog érvényesítése érdekében már a kezdetektől szükségük volt olyan speciális ismeretek alkalmazására, melyekkel önmaguk nem rendelkeztek, így ezek megszerzéséhez az adott szakterület szakembereit hívták segítségül.

Régi törvényeinkre, jogforrásainkra tekintettel megállapíthatjuk, hogy már a középkori magyar perjogban – mind a polgári, mind a büntetőügyekben – ismert volt a bírósági eljárások során úgynevezett „hozzáértők” alkalmazása. A XIII. században például szakértőket vettek igénybe a nemzőképességgel, vagy a kor megállapításával kapcsolatban. Kövy Sándor „A magyar polgári törvény” című munkájában így ír a szakértő tanúk alkalmazásáról: „... *Ha mesteremberek, ki-ki a maga mesterségében, az épületeket, tsinálmányokat, a kereskedők a portékákat, a mezei gazdákat, a földek jövedelmét, marhákat, az erdő tudományát értők az erdőket többnyire a szolgabíró avagy éppen az ítélő bíró jelenlétében hit alatt megbecsüli, az afelől készült levél is próbát teszen.*”² Ebben az időszakban a szakértői véleményt nem ismerték el bizonyítási eszköznek, a szakértő pedig nem szakvéleményt adott, hanem a hit alatt tett tanúbizonyságot.

A szakértői tevékenység először a Mária Terézia-féle Bünvádi Perrendtartásban, a Theresiánában került szabályozásra, amikor a formai oldalt az esetenként, vagy állandó jelleggel letett szakértői eskü, a tartalmi oldalt a hátramaradt nyomokkal kapcsolatos szakértői vizsgálat jelentette, az eljárásba bevont szakemberek közös sajátossága pedig a különös szakértelem volt. Ezt követően, az I. József idejében készült Bünvádi Perrendtartás taxatívén sorolta föl a szakértői bizonyítás eseteit, miszerint emberölés, mérgezés, lopás, rablás, betörés és gyújtogatás esetén kötelező volt a fog-

* Közigazgatási menedzser

¹ Farkas Ákos–Róth Erika: A büntetőeljárás, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest 2012. 152. o.² Varga Tibor: Igazságügyi Könyvszakértők Kézikönyve, PERFEKT Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Részvénytársaság, 1995. 11. o.

lalkozás szerint jártas személyek helyszíni szemlén való alkalmazása, továbbá megjelent a felülvéleményezés intézménye is.

A szakértői tevékenységet először az 1840. évi XV. tcz. említette bizonyítási eszközként. Később, az 1843. évi büntetőjogi javaslatok pedig már rendelkeztek arról, hogy „*valahányszor a szemle alá vevendő tárgy külön tudomány vagy mesterség ismeretét kíván, azt mindannyiszor az illető műértők hozzájárulásával kell megtenni*”, rögzítették a szakértők véleményadási kötelezettségét és a vélemény szabad bírói mérlegelésére vonatkozó elvet, valamint nevesítették a különböző szakértői tevékenységeket. Így az 1843. évi XXII. tcz. 130–131. §-ában megjelent a hamis és vétkes bukással kapcsolatos könyvvizsgálói tevékenység, az 1844. évi VI. tcz. 28. §-a pedig törvénybe iktatta a váltóhamisítással összefüggő szakértői tevékenységet.³

Az 1871. évi VIII. tcz. 2. §-a a bírósági hivatalnokok közé sorolta a bírósági szakértőket és így deklarálta, hogy igazságszolgáltatást kiszolgáló közegként az igazságügy miniszter főfelügyeleti jogkörébe tartoznak.

1876. január 1-jén hatályba lépett az új kereskedelmi törvény⁴, ami rögzítette a kereskedők könyvvezetési kötelezettségeit. Egyesek viszont már ebben az időszakban felfedezték a könyvvitelben a hamisítás lehetőségét, így az ilyen ügyek esetén az eljárók olyan könyvelésben tapasztalattal rendelkező szakemberektől kértek segítséget, akik elfogulatlan véleményét elfogadhatták döntésük alapjaként.⁵

Az igazságügyi szakértésre vonatkozó részletes eljárásjogi szabályok 1896-ban, a Bünvádi Perrendtartásban jelentek meg első ízben. Ekkor kerültek rögzítésre a szakértő igénybevételének – többek között – a következő esetei: a pénz- és közhitel papír hamisítás, valamint a csalárd és vétkes bukás esete. Kialakult továbbá a szakértők két kategóriája, mégpedig az eseti és az állandó jelleggel megbízott bírósági szakértő. Így az 1890-es években a kereskedelmi könyvvizsgálók egy kis csoportja már az állandóság jellegével megbízott szakértőként végezte a munkáját.

A két világháború közötti időszakban az egyes szakágak közötti súlyponteltolódás volt megfigyelhető, ugyanis az orvosszakértői tevékenység mellett egyre inkább fellendült a könyv- és mérnökszakértés, valamint kialakultak további szakágak is. A 100/1937. IM sz. rendelet újraszabályozta az állandó bírósági szakértők helyzetét. A könyvszakértők ekkor jogállásukat tekintve teljesen azonossá váltak a törvényszéki orvosokkal. Ez a rendelet tette továbbá kötelezővé a könyvszakértői kinevezés előtti alkalmassági feltételként a hiteles könyvvizsgálói képesítés megszerzését. Az 1938. évi X. tc. 13. §-a alapján a 2900/1940. IM sz. ren-

delet pedig egységesítette az állandó bírósági szakértők kinevezési és eljárásjogi szabályait, valamint rendelkezett a szakértők feladatairól, jogairól és kötelezettségeiről. Innentől kezdve az állandó királyi bírósági szakértőt büntető- és polgári ügyekben is az igazságügyi miniszter nevezte ki. Ebben az időszakban a felülvéleményezés intézményrendszere is bővült, ugyanis az 1938. évi X. tc. – az Igazságügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt – létrehozta az Igazságügyi Műszaki Tanácsot és az Igazságügyi Gazdasági Tanácsot.

A II. világháború alatt és azt követően fennakadások jelentkeztek a kialakult rendszer működésében. A 3/1952. (I. 15.) IM sz. rendelet alapvető változást eredményezett, ugyanis a korábban természetes személyekre alapozott igazságügyi szakértői tevékenységet intézményekre, vállalatokra bízta. A kinevezett állandó szakértőt csak másodsorban lehetett igénybe venni, mégpedig akkor, amikor a bíróság véleményadás céljából nem tudott megfelelő állami szervet megkeresni. Mindezek mellett a jogszabály megszüntette az igazságügyi tanácsok – így az Igazságügyi Gazdasági Tanács – működését.⁶

Ezt követően viszont igen hamar kiderült, hogy az új megoldások nem felelnek meg az ítélkezés igényeinek, így a 44/1954. (VII. 29.) MT Sz. és a 9/1955. (IX. 1.) IM sz. rendeletek alapján az intézményes szakértés helyett ismét a természetes személy által végzett, személyében is felelős és ellenőrizhető igazságügyi szakértői tevékenység került előtérbe. Ennek megfelelően elsősorban újra igazságügyi szakértőt kellett alkalmazni, állami szervet csak kivételesen kereshettek meg a hatóságok. A kinevezést felváltotta a kijelölés, amire a megyei bíróságok elnökei kaptak jogot, valamint megjelent a szakfelügyelet fogalma, ugyanis a kijelöléshez be kellett szerezni a szakterület szerint illetékes szakigazgatási szerv véleményét is. Az igazságügyi szakértői kijelölés egyébként – a korábbiakkal ellentétben – nem eredményezett munkaviszonyt és a tevékenységért fizetés sem járt, az érintettek megszabott eseti díjazásban részesültek.⁷

Az 1960-as évek elején elméleti vita bontakozott ki az igazságügyi szakértés továbbfejlesztési módjait illetően. A kialakult rendszer kritikájaként merült fel, hogy a nagyszámú szakértő alkalmazása mellett nincs megoldva a szakmai alkalmasság véleményezése, a képzés, a továbbképzés, valamint a szakmai kontroll lehetősége. Felmerült annak az igénye, hogy a leggyakrabban igénybe vett területeken – mint például a könyvszakértés – létrejöjjön az élethivatásszerűen, főfoglalkozásban végzett, a szakmai és a törvényességi szempontoknak megfelelő, egységes elvi, metodikai irányítás alatt tevékenykedő személyekből álló, funkcionálisan igazságügyi célokat szolgáló szakértői szer-

³ Pelikán László: Az igazságügyi könyvszakértés helyzete, a továbblépés lehetőségei, Pénzügyi Szemle, 1998. (43. évf.) 7. sz. 557. o.

⁴ 1875. évi XXXVII. tc.

⁵ Itt elsősorban a könyvelés kötelező oktatásával foglalkozó kereskedelmi iskolai tanárok véleményére kell gondolni. Közülük fejlődött ki később a törvényszéki könyvszakértők köre.

⁶ Varga Tibor: Igazságügyi Könyvszakértők Kézikönyve, PERFEKT Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Részvénytársaság, 1995. 14. o.

⁷ Pelikán László: Az igazságügyi könyvszakértés helyzete, a továbblépés lehetőségei, Pénzügyi Szemle, 1998. (43. évf.) 7. sz. 562. o.

vezetrendszer.⁸ A mindezzel összefüggő részletes szabályozást a 29/1964. (XI. 23.) Korm. sz. rendelet, valamint az ennek végrehajtásáról szóló 4/1964. (XI. 23.) IM sz. rendelet rögzítette.

Mindezeket követően, 1965-ben a Budapesti Igazságügyi Könyvszakértői Intézet⁹ felállításával megkezdődött a könyvszakértői szervezet fejlesztésének programja. Tíz év elteltével pedig az egyes megyeszékhelyeken is megszervezésre kerültek a további intézetek. 1980-ra kialakult a két-három megyére kiterjedő illetékességgel rendelkező igazságügyi szakértői irodák hálózata Debrecen, Győr, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Szeged és Veszprém székhellyel, melyek szakmai tevékenységét a fővárosi bázisintézet irányította. Könyvszakértői területen a hatósági megkeresések több, mint 90%-a ehhez az intézményhálózathoz érkezett. Ebben az időszakban átalakult a felülvéleményezés intézményrendszere is. A könyvszakértői területen az Igazságügyi Könyvszakértői Bizottság végezte ezt a tevékenységet, melynek működéséről a 130/1965. (Pk. 35.) PM-IM sz. együttes utasítás rendelkezett.

A szakértők igénybevételének kötelező sorrendjét az igazságügyi szakértőkről szóló 4/1976. (III. 4.) MT sz. rendelet 2. §-a a következők szerint állapította meg:

1. az állandó igazságügyi szakértő;¹⁰
2. a kijelölt szakértő;
3. az eseti szakértőként bevonható személy, vagy szerv.

Mindezek következtében a szakértői bizonyítás intézményesítése, az állandó könyvszakértői hálózat kiépítése, az irodák számának növelése nagymértékben javította a könyvszakértői tevékenység időszerűségét, a könyvszakértői intézmények működése pedig emelte a szakértői bizonyítás színvonalát. Az intézményesítés tehát beváltotta a hozzá fűzött reményeket, ugyanis létrejött egy viszonylag állandó, főfoglalkozású, az igazságügyi szakértést élethivatás-szerűen folytató szakembergárda. Az intézmények egységes irányítása, ellenőrzése és a rendszeres továbbképzések pedig megteremtették az egységes szakmai elveken történő szakértői véleményezés alapjait, ami így megfelelően szolgálhatta az igazságszolgáltatás céljait, az állami finanszírozás¹¹ és az igazságügyi felügyelet pedig biztosította a gazdasági szereplőktől és a partikuláris helyi érdekektől való függetlenségét.

Az ezt követő politikai és gazdasági változások viszont felszínre hozták, illetve felerősítették az intézményesítés negatívumait. Az államigazgatás egyre kevésbé volt képes finanszírozni az intézményrendszert,

ugyanakkor a magánszférában megszerzhető jövedelmek ennek többszöröse voltak. A privatizáció előrehaladtával pedig megteremtődtek az államigazgatástól és a gazdasági szereplőktől függetlenül végezhető tevékenység feltételei.¹² Mindezek hatására 1989-ben regionálisan megalakultak az igazságügyi szakértői egyesületek és azok országos szövetsége, a könyvszakértői irodák száma fokozatosan csökkent, továbbá – ezen megváltozott viszonyok között – a korábban megállapított kijelölési sorrend pedig tarthatatlanná vált.

Ezt követően – mindezek felismerése okán – született meg és lépett hatályba a 4/1976. (III. 4.) MT rendelet helyére az 53/1993. (IV. 2.) Korm. rendelet, ami alapvető változást hozott, hiszen megszüntette a már említett kötelező sorrendiséget. Ez a jogszabály egyrészt megszüntette az állandó és kijelölt szakértői kategóriákat egységesítette a szakértői rendszert, másrészt pedig a hatóságok általi kijelöléssel egyenrangúvá tette a szakértő peren kívüli, magánszemély általi felkérését. A kormányrendelet meghatározta az igazságügyi szakértők feladatát, a szakvéleménnyel szemben támasztott követelményeket, az annak elkészítésére jogosultak körét, valamint a szakértővé válás feltételeit.¹³

Mindezek mellett az ebben az időszakban született jogszabályok közé sorolhatjuk az igazságügyi szakértők igazolványáról szóló 10/1994. (VIII. 5.) IM rendeletet, az igazságügyi szakértők hatékonyabb működésének elősegítését szolgáló, az igazságügyi szakértői kamaráról szóló 1995. évi CXIV. törvényt, ami a későbbi tapasztalatokra figyelemmel 1999-ben módosult, valamint az igazságügy-miniszter által alapított szakértői intézmények alkalmazottainak a státuszára vonatkozó, az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. törvényt. Az ezredfordulót követően pedig megalkotásra került az 53/2001. (IV. 3.) kormányrendelet, aminek értelmében az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium végezte a szakértői névjegyzék számítógépes nyilvántartását.¹⁴ Nem változtatott ezen az igazságügyi szakértői névjegyzék vezetéséről szóló 210/2005. (X. 5.) kormányrendelet sem, ami az imént említett jogszabályt hatályon kívül helyezte.¹⁵

Mindezeket követően, a társadalmi és technikai változások következtében felértékelődött a szakértők igazságszolgáltatásban betöltött szerepe. Egyre több ügyben merült fel a szakértő igénybevételének szükségessége, ugyanakkor megbizonyosodott, hogy az igazságügyi szakértők a meglévő szervezeti keretek között és az érvényben lévő díjazás mellett nem tudják teljes

⁸ A büntetőeljárásról szóló 1962. évi VIII. törvény még vaglyagosan rendelkezett arról, hogy a szakértői irodákban, illetve a munkaközösségekben főfoglalkozású szakértők közül kell-e szakértelemmel bíró egyént kijelölni.

⁹ Szakmai hatásköre a fővároson kívül kiterjedt az egész országra. Első vezetője Dr. Tóth Géza volt.

¹⁰ A 2/1976. (III. 15.) IM sz. rendelet III. melléklete szerinti esetekben az ott megjelölt szerv.

¹¹ Az igazságügyi szakértők díjazásáról szóló szabályokat a 3/1986. (II. 21.) IM rendelet rögzítette.

¹² Varga Tibor: Igazságügyi Könyvszakértők Kézikönyve, PERFEKT Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Részvénytársaság, 1995. 15–16. o.

¹³ Sára Katalin: Igazságügyi Könyvszakértők Kézikönyve, PERFEKT Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Részvénytársaság, 1995. 33. o.

¹⁴ Az ebben szereplő adatok egyébként a világhálón keresztül megismerhetők.

¹⁵ Melegh Gábor: Az igazságügyi szakértői tevékenység helyzete, alakulása a hatályos szabályozás tükrében, Rendészeti Szemle, 2007. (55. évf.) 12. sz. 3. o.

mértékben ellátni a feladatukat. Emellett a bírósági eljárások ésszerű időn belüli befejezése és hatékonysága is megkívánta azt, hogy az igazságszolgáltatásban felkészült és megfelelő mértékben díjazott szakértők tevékenykedjenek, akik képesek a határidőn belül elkészített színvonalas szakvéleménnyel érdemben elősegíteni a jogviták eldöntését. Ezen érvek alapján került sor 2005-ben az igazságügyi szakértői tevékenység újraszabályozására. Ennek központi eleme egy olyan jogi konstrukció kidolgozása volt, ami egyszerre teszi lehetővé az állam által működtetett szakértést és a privát gazdasági szférában végzett szakértői tevékenységet.¹⁶

A szabályozás alakulásának bemutatása során így juthatunk el a napjainkban irányadónak számító jogszabályhoz, azaz az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvényhez, melynek 2. §-a a következőket mondja ki:

„Igazságügyi szakértői tevékenységet – a (3) bekezdésben foglalt kivétellel – az erre feljogosított

a) természetes személy (a továbbiakban: igazságügyi szakértő),

b) cégjegyzékbe bejegyzett gazdasági társaság (a továbbiakban: társaság), valamint a szolgáltatási tevékenység megkezdésének és folytatásának általános szabályairól szóló törvény szerinti szabad szolgáltatásnyújtás jogával rendelkező vállalkozás (a továbbiakban: vállalkozás),

c) e célra létesített igazságügyi szakértői intézmény,

d) igazságügyi szakértői testület,

e) külön jogszabályban feljogosított állami szerv, intézmény, szervezet (a továbbiakban együtt: szervezet),

f) külön törvény szerinti Teljesítésigazolási Szakértői Szerv végezhet.”

Végezetül – a jelenleg hatályos rendelkezések további részletezése nélkül – szeretném kiemelni, hogy ma ez a törvény rendelkezik az igazságügyi szakértővé válás szabályairól, a névjegyzékről, a szakterület kiterjesztése iránti kérelemről, a névjegyzékből való törlésről, a jogorvoslatról, a szakértő jogairól, kötelezettségeiről, ki rendeléséről, a szakértői véleménnyel, a szakértői díjról, az igazságügyi szakértők képzéséről, a szakértői működés ellenőrzéséről, az igazságügyi szakértői tevékenységet végző gazdasági társaságról, az igazságügyi szakértői intézményekről és testületekről, a szakértőjelölt-ről, szakkonzultánsról és a segédszemélyzetről, valamint a szakértői módszertani levélről.

III. Az igazságügyi könyvszakértői tevékenység folyamata, a szakvélemény szerepe

1. Az igazságügyi könyvszakértő igénybevétele

Véleményem szerint az igazságügyi könyvszakértő igénybevételenek ismertetését illetően a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 99. §-ának (1) bekezdéséből kell kiindulni, miszerint: „Ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni.” A jogalkalmazó által meghozandó megfelelő döntésnek ugyanis elengedhetetlen eleme a döntést megalapozó tényállás előzetes tisztázása és a lehetséges jogkövetkezmények alkalmazását befolyásoló tények rögzítése, melyek egy részét a szükséges szakismeret hiányában a jogalkalmazó nem mindig tudja kellően elbírálni.

A büntetőeljárások során tehát gyakran előfordul, hogy egyes tények és körülmények bizonyításához nem elegendő az általános élettapasztalat és az átlagos emberi tudás. A törvény által használt „különleges szakértelem” megfogalmazás is arra utal, hogy a bizonyítandó tény megállapítása, vagy megítélése meghaladja a jogi szakértelem kompetenciáját.¹⁷ Meglátásom szerint a könyvszakértői ismereteket tekintve ez az állítás különösen igaz.

Ezzel összefüggésben szeretném megjegyezni, hogy évszázadokkal ezelőtt, a régmúlt korok bírái talán még elmondhatták magukról, hogy rendelkeznek az adott korszak tudományos és technikai ismereteinek nagy részével, viszont manapság – tekintettel a tudomány és a technika rohamos fejlődésére – ez már aligha jelenthető így ki.¹⁸

Erdei Árpád szerint a szakértelem különleges voltát lényegében a nézőpont határozza meg. Mivel a büntetőeljárásban a hatóság nézőpontja az irányadó, a hatóság szakértelme pedig elsősorban a jogot fogja át, így szerinte a különleges szakértelmet alapvetően a jogon kívül eső szakmai ismeretek teszik ki.¹⁹ Ilyen terület többek között a pénzügyi, számviteli, könyvelési, adózási ismeretek köre is.

Megfigyelhető, hogy manapság egyre nő a szakértő igénylő kérdések köre. Ennek két alapvető oka van, mégpedig egyrészt a társadalmi, gazdasági és technikai változások folytán bekövetkező újabb komplexitási fok, az ennek eredményeképp létrejövő tények és azo-

¹⁷ Jakucs Tamás (szerk.): A büntetőeljárás törvény magyarázata 1. kötet, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2003. 198. o.

¹⁸ Székely János: Szakértők az igazságszolgáltatásban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1967. 25. o.

¹⁹ Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 27. o.

¹⁶ Uo. 6. o.

kat szabályozó technikai normák (például számviteli fejelem), másrészt pedig a fennállt, vagy a fennálló tények megismerhetővé válásának kiszélesedése az új tudományos eredmények, módszerek következtében.²⁰

A büntetőeljárásában a többi szakértő mellett az igazságügyi könyvszakértő is úgy vehet részt, ha a bíróság, az ügyész, vagy a nyomozóhatóság az adott büntetőügyben alkalmazza. Ennek általános módja a kirendelés. A szakértő véleményét csak a kirendelő határozat legitimálhatja. Ez kapcsolja össze a szakértőt és a szakvéleményt, valamint ez határozza meg többek között az adott vizsgálat tárgyát, a megválaszolendő kérdéseket, az átadandó iratokat, tárgyakat és a szakvélemény előterjesztésének határidejét.²¹ A szakvélemény elkészítése során az igazságügyi könyvszakértőnek az eljárás célját szolgáló kérdések mentén kell haladnia, ugyanakkor nem szabad szem elől tévesztene a kirendelő határozathoz való kötöttségét sem. A gyakorlat ezzel kapcsolatban két jellemző esetet produkál:

- Az egyik, amikor a kirendelő határozat rendkívül sok kérdést tartalmaz, annak érdekében, hogy lehetőleg semmi ne maradjon megválaszolatlan.
- A másik pedig, amikor a kirendelő határozatban csak egy kérdést találunk, amihez hozzá van fűzve a „... és mindazok, melyeket a szakértő vizsgálata során észlel” megfogalmazás. Ennek többnyire az lehet az oka, hogy a kirendelő nem tudja maximális pontossággal összefoglalni a szakkérdést, így inkább a „hozzáértőre” bízta annak kifejtését.

Mindezek mellett az is megtörténhet, hogy szakszerűtlen, fölösleges kérdések feltételére kerül sor, melyek szó szerinti megválaszolása a tényállás hiányos, vagy téves megvilágításához vezethet. Ezért, amennyiben az igazságügyi könyvszakértő saját megítélése szerint ilyen jellegű kérdéssel találkozik, akkor célszerű konzultálnia a kirendelővel, ugyanis így lehetőség nyílik a kérdések átfogalmazására.

2. Az igazságügyi könyvszakértő kompetenciái, személye, jogállása

Az igazságügyi könyvszakértői tevékenység tárgyalásánál mindenképpen szükségesnek tartom felhívni a figyelmet a könyvszakértő mögött kialakult kompetencia fontosságára. A gyakorlat arról tanúskodik ugyanis, hogy a könyvszakértő kifejezés nem tartalmazza helyesen a könyvvizsgálók működési körét. Mindemellett az elnevezésben található „könyv” szó is több félreértésre adhat okot, hiszen többször könyvelőnek, jobb esetben könyvvizsgálónak hiszik a könyvszakértőt.

Az ügyek tartalmi vonatkozását, illetve a kirendelő határozatban feltett kérdések jellegét tekintve megállapítható, hogy míg manapság egyre inkább csökken

a számvitel könyvviteli ágával kapcsolatos vizsgálatok száma, addig a gazdasági, közgazdasági, pénzügyi rendszerek vizsgálata pedig egyre gyakrabban előfordul. Mindezek alapján az igazságügyi könyvszakértők kompetenciája, foglalkozásuk területe, alkalmazásuk lehetősége a következők szerint foglalható össze:

- adó- és illetékszaktörői kérdések;
- árszakértői kérdések;
- közgazdasági szakértői kérdések;
- könyvviteli szakértői kérdések;
- pénzügyi és bankszakértői kérdések;
- számítástechnikai kérdések;
- számviteli és ügyvitelszervezési kérdések;
- társadalombiztosítási szakértői kérdések.

Mindezeket túl, a gazdasági bűncselekmények esetén jellemző az a gyakorlat is, miszerint a bűnüldöző szervek a nyomozási szakaszban szaktanácsadásra vonják be a könyvszakértőket. Ezekben az esetekben legtöbbször arra kíváncsi az adott nyomozó szerv, hogy a házkutatások során lefoglalt iratanyagok megfelelő bizonyítékot szolgáltatnak-e, vagy szükség van-e további dokumentumokra.²² Már az 1990-es évek közepén jellemző volt továbbá, hogy a rendőri szervek könyvszakértői véleménnyel alátámasztottan kezdték meg az eljárásokat a gyanúsítottak ellen. Ez pedig azt bizonyítja, hogy a könyvszakértői vélemény a nyomozás szerves részévé vált.

A következőkben szeretnék áttérni az igazságügyi könyvszakértő személyével, magatartásával kapcsolatos tudnivalókra. E tekintetben alapvető követelmény a szakértőkkel szemben, hogy a számukra feltett kérdések megválaszolásában elfogulatlanul, részrehajlás nélkül járjanak el. Ennek megfelelően az eljárási törvény szabályozza a kizárás eseteit.²³

Ezzel összefüggésben azt is fontosnak tartom megjegyezni, hogy a könyvszakértőt a vizsgálat során senki nem befolyásolhatja, tárgyilagosságát már fellépésekor biztosítani kell. Ennek ellenére a gyakorlatban többször előfordul, hogy a szakértőnek megbízásos mellékmunkát ajánlanak az eljárás lezajlását követő időszakra. Ilyenkor az a leghelyesebb, ha az érintett könyvszakértő még tárgyalásba sem bocsátkozik, ugyanis nem szabad olyan kapcsolatot kialakítania, amely elfogultság látszatát keltheti.

Továbbá, a szakértő a vizsgált szervtől még csekély jellegű ajándékban sem részesülhet. Mivel pártatlanságát kifejezésre kell juttatnia, így a vizsgálat alatt maximum kávét, cigarettát, vagy hűsítő italt fogadhat el, bár egyesek szerint ezek helyessége is vitatható. Szakvéleményét pedig mindig az esetleges személyes simpatáijától függetlenül kell előterjesztenie.

Mindezek mellett a könyvszakértőnek az indiszkrétció elkerülésére is nagyon oda kell figyelnie. Ennek elkövetéséről akkor beszélünk, amikor a könyvszakértő a vizsgálat indítékait, vagy megállapításait illetően

²⁰ Grósz Tamás: Szakértői bizonyítás az egyes eljárásokban, http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2011_dec.pdf

²¹ Farkas Ákos–Róth Erika: A büntetőeljárás, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest 2012. 153–154. o.

²² Zeffler Éva: Igazságügyi Könyvszakértők Kézikönyve, PERFEKT Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Részvénytársaság, 1995. 60–61. o.

²³ Jakucs Tamás (Szerk.): A büntetőeljárási törvény magyarázata 1. kötet, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2003. 205. o.

illetékteleneknek ad tájékoztatást a tevékenységéről, vagy amikor nyilvános helyen, mások által hallhatóan társalgó ügyei tartalmáról.

A megjelenéssel kapcsolatban pedig ügyelni kell arra, hogy az legyen tekintélyt követelő, de mégse tűnjön fölényesnek. A teljes eljárás során célszerű – a bíróság előtti megjelenés alkalmával pedig feltétlenül – kerülni kell a feltűnő, kihívó öltözetet.

JOGOK	KÖTELEZETTSÉGEK
a kirendelés alóli fontos okból való felmentés kérése	az ügyben való közreműködés
minden olyan adat megismerése, ami feladatának ellátásához szükséges ²⁵	szakvélemény adása
munkájáért díjazás és költségtérítés illeti meg	megjelenés, igazmondás
	a kirendelő értesítése, amennyiben annak hatáskörébe tartozó intézkedés, vagy eljárási cselekmény szükséges.

3. Az igazságügyi könyvszakértő feladatai

Az igazságügyi könyvszakértő a kirendelés alapján gazdálkodó szervezetek, költségvetési szervek és más intézmények tevékenységének egy bizonyos részét vizsgálja. Ebben a minőségében nem képviselheti – és nem is képviseli – egyik fél érdekét sem. Feladata nem más, mint, hogy a mindenkorai objektivitás talaján maradván feltárja az adott tényhelyzetet és abból kiindulva, könyvszakértői módszerekkel megállapításokat tegyen, úgy, hogy ezzel a tevékenységével segítse az igazságszolgáltatás munkáját.

A kirendelő szervvel való együttműködés során a gyakorlatban a következő két módszer bizonyult eredményesnek:²⁶

a) A könyvszakértő a szakvélemény elkészítése során törekszik arra, hogy állásfoglalása mindig egyértelmű, a kirendelő szerv által alkalmazható, szakértő által bizonyítható legyen. Nem ad feladatokat a kirendelő számára annak eldöntésére, hogy a szakértői polémiák, megoldás variánsok közül melyiket válassza, valamint mindig készít a feltett kérdésre választ adó, rövid, lényegre törő összefoglalót.

b) A könyvszakértő egyfajta katalizátor szerepet tölt be. A nagy értékre irányuló, több szereplős perek esetén ugyanis jellemző, hogy a per tárgya nagyon összetett és sokféle szakképesítést igényel. Ezekben az esetekben sokszor igazságügyi könyvszakértő kirendelésére kerül sor azzal a kitételrel, elvárással és engedéllyel, hogy a kérdések megválaszolásához vonjon be társszakértőket és így készítsenek – lehetőleg az ügy minden részletére kiterjedő – egyesített szakértői vé-

Végezetül, ezen témakör lezárásaként az igazságügyi könyvszakértő jogállását szeretném szemléltetni, amit egyfajta kettősség jellemez. Egyrészt ugyanis hatósági jelleget ölt, másrészt pedig közel áll a tanú jogállásához.²⁴ Jogait és kötelezettségeit a következő táblázatban szeretném ismertetni:

leményt, amiben a pénzügyi megállapításokat a könyvszakértő foglalja össze.

A könyvszakértői feladat tehát nem más, mint egy megadott körben bizonyítékokkal alátámasztott megállapítások tétele, majd ezekből következtetve, a feltett kérdésekre válaszolva szakvélemény adása. Egy olyan tevékenység, melynek az a célja, hogy a szakértő a megfigyelés útján eljusson a vizsgált probléma általános megértéséhez és megoldásához. A következőkben ezen tevékenység fő szakaszait kísérem meg bemutatni.

A felkészülés

A kirendelést és a megbízás elfogadását követően a könyvszakértői munka első szakasza a vizsgálatra való felkészülés. Mivel a könyvszakértői feladatok igen sokrétűek és különböző közigazdasági, számviteli, adózási, árképzési és alkalmazási ismereteket is megkövetelnek, így első lépésben fel kell mérni, hogy a könyvszakértő rendelkezik-e a feladata ellátásához szükséges megfelelő szakismerettel.²⁷ A szakértői bizonyítást tekintve általánosan elfogadott az a nézet, miszerint a vizsgálandó anyagot nem a szakértőnek kell beszereznie, hanem azt a kirendelőnek kell a szakértő rendelkezésére bocsátania. Az átadott iratanyagból viszont sokszor nem lehet megfelelően elvégezni a munkát, ezért a feladatok és a meglévő iratanyag áttanulmányozását követően fel kell mérni, hogy milyen okiratokra, bizonylatokra, dokumentumokra lehet még szükség és honnan lehet ezeket pótolni.²⁸

Mindemellett azonban olykor – szakmai szempontok miatt – már a vizsgálati anyagok beszerzésénél is

²⁴ Herke Csongor: Büntető eljárásjog, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2010. 96–97. o.

²⁵ Például: iratbetekintési joggal rendelkezik, jelen lehet az eljárási cselekményeknél, kérdést intézhet a terhelthez, a tanúhoz és a többi szakértőhöz.

²⁶ Zeffler Éva: Igazságügyi Könyvszakértők Kézikönyve, PERFEKT Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Részvénytársaság, 1995. 57. o.

²⁷ Emellett arról is meg kell győződni, hogy nem áll-e fenn valamilyen összeférhetetlenségi ok, ugyanis ebben az esetben az ügyet vissza kell adni a kirendelőnek.

²⁸ Mivel a kirendelésre végzett munka határidőhöz van kötve, így célszerű az iratbeszerzések és vizsgálatok időpontjára, elvégzésére vizsgálati programot készíteni.

kívánatos lehet a szakértő bevonása, ugyanis egyes esetekben már ezen anyag fellelésének módja, akkori állapota is befolyásolhatja a szakértői vélemény kialakulását.²⁹

A pénzügyi, számviteli, adózási jogszabályok sűrű változására való tekintettel előfordulhat, hogy olyan elvi, vagy akár gyakorlati kérdések merülnek fel, melyek értelmezése és alkalmazása nem teljesen egyértelmű. Ilyenkor – mivel az értelmezés nem lehet a könyvszakértő feladata – szükséges lehet az érintett hatóságok, szervek véleményének, állásfoglalásának kikérése.

A vizsgálat

A könyvszakértő kötelessége, hogy a tudomány állásának, valamint a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő vizsgálat alapján készítse el a szakvéleményt. Ez a vizsgálat többnyire a számviteli bizonylatokon alapszik, melyekben a számokban is kifejezett gazdasági események, valamint a vizsgált szerv vagyonaiban bekövetkező változások kerülnek rögzítésre. A könyvszakértés során azonban nem csak a számvitelben alkalmazott bizonylatok rendelkezhetnek bizonyító erővel, hiszen a bizonyítás céljaira alkalmasak lehetnek például az azzal összhangban lévő statisztikai, pénzügyi, adózással, kalkulációval, árképzéssel kapcsolatos adatok; az ügyrendek, az ügyviteli és vezetői rendelkezések írásbeli anyaga; a teljesítményeket rögzítő okmányok; a különböző döntések, határozatok és a juttatások elszámolásáról készített számítások anyaga is. A vizsgálatba bevont bizonylatokat mindenekelőtt hitelességüket illetően kell ellenőrizni, viszont ezt követően rendszerint jelentősége van felhasználásuk, elkönyvelésük időpontjának is. Mindezen túl bizonyításra felhasználható iratok a szakértői vizsgálat alatt is készülhetnek. Ilyen például a szakértő által felkért, a vizsgálatban közreműködő személyek nyilatkozatai, melyeknél törekedni kell arra, hogy ezeket a nyilatkozó szövegezze és írja alá.

Az ügy áttekintését követően a könyvszakértőnek el kell döntenie, hogy a számára feltett kérdések megválaszolásához milyen vizsgálati módszerrel fog eljutni, melyik az a módszer, ami erre a legalkalmasabb. Itt szeretném előrebocsátani, hogy a könyvvizsgálatok elvégzése során gyakran kerül sor helyszíni vizsgálatra, ahol a könyvszakértő meggyőződhet arról, hogy tisztázhatja a tényállást és összegyűjtheti a további szükséges okmányokat. Ilyenkor nagyon fontos, hogy a szakértő a már rendelkezésre álló információk felhasználásával alaposan felkészülten jelenjen meg a helyszínen. Bemutatkozását követően közölnie kell eljárása célját és kérnie kell annak a személynek a kijelölését, akivel ezt követően folyamatosan kapcsolatban maradhat. Ezzel összefüggésben szeretném rögzíteni, hogy ilyenkor nem tanácsos a könyvszakértő

mentegőzése a plusz munka okozásáért, hanem arra kell törekednie, hogy a rokonszenv elkerülése mellett kialakíthassa a megfelelő légkört.³⁰

A vizsgálat során jó alkalom nyílik továbbá a feltett kérdések alapos áttanulmányozására is, így ekkor kerülhet sor a főleges kérdések esetén korábban már említett, a kirendelővel folytatott konzultációra. Emellett arra is van lehetőség, hogy a szakvélemény könnyebb megértése érdekében a szakértő megváltoztassa a kirendelő határozatban szereplő kérdések sorrendjét, valamint, hogy több kérdésre összevontan válaszoljon.

A szakértői vizsgálat a részeredmények ismeretében kiterjeszthető, viszont ehhez szükséges a kirendelő jóváhagyása. Nem tekinthetjük ezzel azonosnak azt a korábban már szintén említett esetet, amikor a kérdések mellett a szakértő észrevételeire történő utalást olvashatjuk, ugyanis ekkor a vizsgálat kiterjesztése már eleve feladatként jelenik meg.³¹

A helyszíni vizsgálaton túli módszerek rövid ismertetése előtt szeretném rögzíteni azt a rendkívül lényeges körülményt, miszerint a folyamatban lévő vizsgálat során a könyvszakértőnek végig tartózkodnia kell a részeredmények ismertetésétől és véleményének nyilvánosságra hozatalától, ugyanis ezzel egyrészt megzavarhatja a nyomozást, másrészt pedig más megvilágításba helyezheti az új bizonyítékokat.

Vizsgálati módszerek.³²

1. *A tételes vizsgálat:* A vizsgálandó időszak és terület valamennyi gazdasági művelete ellenőrzés alá kerül. A számszaki ellenőrzés mellett az okmányok tartalmi vizsgálatára is kiterjed. Akkor szükséges ezt alkalmazni, amikor egy visszaélés sokrendbelileg merül fel. Alkalmazási területe többek között a pénztári visszaélések, vagy a fiktív bérkifizetések köre.

2. *A szűrőpróbaszerű vizsgálat:* Akkor kerül rá sor, amikor hatalmas mennyiségű okmányanyagból kell a szakértőnek megállapításokat tenni, következtetéseket levonni, ugyanis ilyenkor ennek a vizsgálatnak az eredményéből lehet következtetni a kimaradó részek tartalmára. Büntetőügyek esetén ez főként akkor kerül alkalmazásra, amikor a kirendelő ezt kéri. Alkalmazási területe legtöbbször a kereskedelmi blokkrendszerek vizsgálatának köre.

3. *A sűrű szűrőpróba:* Csak a megvizsgált okmányok mennyiségében tér el az előzőtől.

4. *A reprezentációs vizsgálat:* Mindig egy-egy kiemelt időszak, vagy terület kerül tételes vizsgálat alá, majd a tapasztalatok alapján arányosítással állapítható meg a teljes időszak, vagy terület eredménye.

5. *A mérlegmódszer:* Ezzel a módszerrel egyes anyagok, áruk beszerzésére, felhasználására, meglétére,

³⁰ Maraige Vasul: Igazságügyi Könyvszakértők Kézikönyve, PERFEKT Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Részvénytársaság, 1995. 43–44. o.

³¹ Ezzel ajánlatos óvatosan bánni, ugyanis ilyenkor a szakértő könnyen túllépheti hatáskörét.

³² Uo. 47–49. o.

vagy hiányára lehet következtetni. Lényege, hogy az ismeretlen adat a megismerhetőkből kerül megállapításra.³³ Bármely területen alkalmazható, legfőképp a kereskedelmi és a vendéglátóipari szakterületen.

6. *Elemező vizsgálat*: A különböző úton összegyűjtött anyagból levont következtetésekből tevődik össze. Sikeres alkalmazása a felhasználásra kerülő anyag szakszerű, reális megválasztásán múlik. A könyvszakértőnek meg kell indokolnia, hogy következtetéseit miért épp abból az anyagból vonta le. Itt egyébként rendszerint több időszak szembeállításával lehet a következtetésekig eljutni. Alkalmazási területe például a kereskedelemben és a vendéglátásban a profilváltás, a nyitvatartási idő eltérése, a hatósági árváltozás.

7. *Tartalmi vizsgálat*: Egy-egy üzleti esemény valódiságának megállapítására irányul, melynek során azt kell vizsgálni, hogy az okmányokon rögzített esemény mögött tényleges teljesítés igazolható-e. Így például a leszámolt szolgáltatást ténylegesen elvégezték-e.

8. *Alaki vizsgálat*: Alkalmos az okmányok és a bizonylatok szabályszerűségének, az aláírók jogosultságának, valamint az utalványozók előírásosságának vizsgálatára.

9. *Becslési eljárás*: Ennek alkalmazása csak végső soron tanácsos, mégpedig akkor, amikor a dokumentáció annyira hiányos, hogy nem lehet belőle bizonyítékokkal alátámasztott véleményt alkotni.³⁴

10. *Találkozó ellenőrzés*: Annak vizsgálatára irányul, hogy az üzleti partnerek a gazdasági eseményt egyformán könyvelték, vagy számolták-e el. Erre az egyik félnél lévő eredeti és a másik félnél található másolati példány szembeállításával kerülhet sor. Elsősorban az okmányok megváltoztatása, meghamisítása esetén lehet ez eredményes.

A szakértői vélemény elkészítése

Székely János szerint az igazságszolgáltatásban elsősorban azért lehet szükség szakismeretre, hogy megtörténhessen az eljárási szempontból jelentős tények felismerése és érzéki észlelése, másodsorban pedig azért, hogy a megismert tényekből olyanokra lehessen következtetni, amelyek még nem ismertek. Az esetek többségében azonban végül együttesen jelenik meg a szakszerű észlelés és a szakszerű következtetés.³⁵ A szakértői vizsgálat befejezésével ugyanis sor kerül a szakvélemény összeállítására. Ezzel kapcsolatban fontosnak tartom megjegyezni, hogy a szakértőtől a kirendelő a szakismeretén alapuló tényközléseket várja, így ez a vélemény csak annyiban szakértői vélemény, amennyiben megvan a szakmai megalapozottsága.³⁶

A megfogalmazás során arra kell törekedni, hogy ez azok számára is érthető legyen, akik nem jártasak a szakmai kérdésekben, hiszen épp ezért fordultak a könyvszakértőhöz. Mindemellett az is nagyon fontos, hogy a készítő kerülje a minősítést, hiszen ez nem az ő feladata. Erre csak akkor kerülhet sor, ha a kirendelő kifejezetten ezt kéri, bár ez igen ritkán fordul elő.³⁷ Szintén nagyon lényeges az is, hogy a könyvszakértő kerülje a felelősség felvetését és a feltárt visszaélések esetén annak közlését, hogy ezek mely törvénybe ütköznek. A kivételt itt is az az eset képezi, amikor a kirendelő kérése kifejezetten erre irányul.

A szakértői vélemény a következő négy részből áll:³⁸

I. *A leleti rész* a szakértői vizsgálat tárgyának, a rendelkezésre bocsátott anyagoknak és a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásoknak a részletes leírását tartalmazza.

II. *A vizsgálat módszerének szakszerű és alapos ismertetése* körében a szakértő feltárja a vizsgálati módszerrel járó valószínűséget, a téves eredmény kockázatát, valamint megindokolja a választott vizsgálati módszert.

III. *A szakmai ténymegállapítások rövid összefoglalása* alatt utal a szakértő többek között az eljáró szerv számára ismeretlen, észlelhetetlen jelenségekre, jelenségek hiányára, valamint a mikroméretű elváltozásokra.

IV. *A szűkebb értelemben vett vélemény* rögzíti a ténymegállapításokból levonható következtetéseket, utalva azok bizonyosságára és valószínűségére, nemlegességére, vagy lehetetlenségére.

Az igazságügyi könyvszakértői vélemény részletesebb bemutatását, szerkezeti formáját tekintve a következőképpen épül fel:³⁹

1. A megbízás keretében kell ismertetni a kirendelő nevét, az ügyszámot, a felek megnevezését és a kirendelés keltét.

2. Az előzmények között kell feltüntetni azokat az adott ügygel kapcsolatos mozzanatokat, amelyek ismerete segíti a szakvélemény felhasználóját az ügy megértésében, valamint azokat, amelyek összefüggésben vannak a könyvvizsgálattal. Itt kell továbbá megemlíteni azt is, hogy az adott szakvélemény milyen jellegű, például kiegészítés, másodszakértői vélemény, vagy korábbi vizsgálat megerősítésére szolgál.

3. A könyvvizsgálat feladata alatt kell szakszerűen fogalmazva felsorolni a kirendelő által feltett kérdéseket.⁴⁰

³³ Például egy adott időszak nyitó állományából és a beszerzésekből kiindulva azt a zárókészlettel szembeállítva megkapható a tárgyidőszak ismeretlen felhasználása, vagy eladása.

³⁴ Fontos, hogy ez nem tévesztendő össze a mérlegeléssel, amit kizárólag a bíróságok alkalmazhatnak.

³⁵ Székely János: Szakértők az igazságszolgáltatásban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1967. 34. o.

³⁶ Uo. 363. o.

³⁷ Például, hogy egy vezető számviteli dolgozótól elvárható volt-e, hogy a valótlán mérleg hibáit helyesbítse.

³⁸ Herke Csongor–Fenyvesi Csaba–Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012. 164–165. o.

³⁹ Maraige Vasul: Igazságügyi Könyvszakértők Kézikönyve, PERFEKT Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Részvénytársaság, 1995. 50–52. o.

⁴⁰ Ahogyan az már korábban is említésre került, van lehetőség a szakszerűtlen kérdések átfogalmazására.

4. A könyvvizsgálat módszere és időszaka⁴¹ tartalmazza az alkalmazásra került vizsgálati módszereket, valamint az elfogadott és mellőzött okmányok megjelölését. Mindezek mellett meg kell jelölni a szakértői bizonyításhoz szükséges, de hiányzó okmányokat is, valamint ki kell térni arra, hogy ez mennyiben befolyásolja a megállapítások megalapozottságát. Ismertetni kell továbbá az esetlegesen bevont társszakértőket, a szakértő által a korábbi vizsgálatok anyagából átvett részleteket, valamint a más szakmabeli szakértők megállapításainak felhasználását is.

5. A könyvvizsgálat megállapításai keretében kell ismertetni a könyvszakértő megállapításait, valamint azt, hogy ezeket hol, mikor, milyen körülmények között, milyen bizonyítékok segítségével állapította meg. A megállapításokat és azok kihatásait forintösszegben kell kifejezni, valamint ahol jellemző és lehetséges ott természetesen mennyiségben is. Az itt feltüntetett megállapításokat okmányokkal kell alátámasztani, melyeket – az ezekről készített iratjegyzék csatolása mellett – mellékelni kell a szakvéleményhez.

6. Az összefoglaló alkalmazására csak abban az esetben kerül sor, amikor bonyolult ügyről van szó és az egyes részterületek megállapításai kapcsolódnak egymáshoz. Elkészítésekor arra kell törekedni, hogy legyen rövid, lényegretörő és ne váljon a szakvélemény megismétlésévé.

A szakértői véleménnyel kapcsolatos legfontosabb követelmények a következők:⁴²

- legyen természettudományosan megalapozott;
- a hivatkozott tapasztalati tételei feleljenek meg a valóságnak és legyenek elfogadhatóak;
- a felhasznált vizsgálati módszer legyen alkalmas a feltett kérdések eldöntésére;
- a véleményben közölt megállapítás a leletből következzen;
- legyen meggyőzően indokolt, dokumentált és kellően világos; valamint
- feleljen meg a szakmai protokoll szabályainak.

A szakvélemény értékelése, szerepe

A szakvélemény, valamint az abból megismert bizonyíték – hasonlóan minden más bizonyítási eszközhöz, illetve bizonyítékhoz – alá van vetve az adott hatóság értékelésének, így annak közvetítésével tölti be szerepét a ténymegállapításban. Ez a szabad bizonyítás rendszerében természetes. A belső meggyőződés kialakulásának egyik feltétele az, hogy a hatóság hittel érdemlőnek ismerje el azokat a bizonyítási eszközöket, melyekből megismeri a tényeket, ez pedig az értékelés keretébe tartozik.⁴³ Ezzel összefüggésben sze-

retném megjegyezni, hogy emellett a szakértő iránti bizalom jelentősége is rendkívül fontos, ugyanis enélkül a szakvélemény helyállóságával kapcsolatban jelentkező kétely következtében a hatóság csak nehezen alakíthatja ki a bizonyosságot az adott tényeket illetően.⁴⁴ Itt szeretném továbbá kiemelni, hogy a bizonyítási eszköz mindig a szakértő véleménye, a bizonyíték pedig maga a szakvélemény tartalma.⁴⁵

A többi szakértői véleményhez hasonlóan az igazságügyi könyvszakértő szakvéleménye értékelésénél is meglehetősen paradox helyzetbe kerül az eljáró hatóság, ugyanis éppen azért rendelt ki szakértőt, mert az adott ügy eldöntéséhez különleges, nála hiányzó szakértelemre van szükség, ugyanakkor viszont az előterjesztett szakvéleményt mégis saját magának kell értékelnie és részben szakmai szempontok alapján is mérlegelnie kell.⁴⁶

A könyvszakértői szakvélemény értékelésének lehetséges szempontjai a következők:

- ismertette-e a szakértő a vizsgálat módszereit és azok megfelelnek-e az adott követelményeknek;
- adott-e választ a szakértő a feltett kérdésekre;
- a megállapítások összhangban állnak-e a vizsgált bizonylatokkal;
- a szakvélemény közérthető és áttekinthető-e, van-e benne ellentmondás, illetve az általa nyújtott bizonyíték összhangban van-e többi bizonyítékkal;
- számszakilag helyes-e a szakvélemény;
- eleget tett-e a szakértő a bűnmegelőzéssel kapcsolatos követelményeknek.⁴⁷

Amennyiben a szakvéleményt hiányosnak, homályosnak, önmagával ellentétben állónak tűnik, vagy egyébként szükségesnek látszik, akkor a következő öt lépcsőfokot kell végigjárni:

1. a szakértő felhívása felvilágosítás adására, vagy a szakvélemény kiegészítésére;
2. a szakértő meghallgatása, kérdések feltétele;
3. más szakértő kirendelése;
4. a szakértők párhuzamos meghallgatása;
5. hivatalból, vagy indítványra újabb szakvélemény beszerzésének elrendelése.⁴⁸

A szakvélemény szerepét tekintve végezetül szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy bármennyire nem ért a hatóság a könyvvizsgálathoz, az összeadási hibát, vagy egyes számlák értékelésének, összesítésének hiányát mégis észreveheti. Ugyanígy szembeütő lehet a szakmai ténymegállapítás és a mellékelt szemléltetőanyag eltérése is. Mindezek alapján, végső soron te-

⁴⁴ Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 229. és 241. o.

⁴⁵ Elek Balázs (szerk.): Az orvosszakértő a büntetőeljárásban, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2012. 48. o.

⁴⁶ Herke Csongor–Fenyvesi Csaba–Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012. 166. o.

⁴⁷ Pelikán László: Az igazságügyi könyvszakértés helyzete, a továbblépés lehetőségei, Pénzügyi Szemle, 1998. (43. évf.) 7. sz. 567–568. o.

⁴⁸ Herke Csongor: Büntető eljárásjog, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2010. 98. o.

⁴¹ A könyvvizsgálat időszaka alatt nem csak azt kell érteni, amikor a vizsgált esemény lezajlott, hanem későbbi kihatásának vizsgált időszakát is.

⁴² BH 2005. 60.

⁴³ Elek Balázs: A jogerő a büntetőeljárásban. DEÁJK Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2012, 46. o.

hát a „hozzá nem értés” jogán is lehetséges bizonyos szinten reálisan értékelné a különleges szakértelemmel készített szakvéleményt. Meglátásom szerint ebben sokat segíthet például a szakirodalmak olvasása, vagy a bűnügyi segédtudományok rendszeres figyelemmel kísérése.

IV. Záró gondolatok

A téma részletesebb kifejtését követően azt gondolom, kellő alappal állíthatom, hogy manapság a társadalmi-gazdasági folyamatoknak szinte nincs olyan vetülete, mellyel egy igazságügyi könyvszakértő ne találkozna. Ennek következtében az adott területekre vonatkozó – sokszor igen sűrűn változó – jogszabályokat illetően egy könyvszakértőnek mindig naprakésznek kell lennie. A mindennapokban ezzel foglalkozó szakemberek szerint ez teszi ezt a munkát rendkívül szépé és érdekessé, de ugyanakkor meglehetősen nehéz és időigényessé is. Mindezeket túl ez a munka mellett, hogy feladatot feltételez, egyfajta heterogenitást is

szükségessé tesz az ismeretek szintjén. Ahhoz, hogy valóban jó és a kirendelő számára megfelelően használható könyvszakértői vélemény készüljön, a sokféle tárgyi tudáson kívül szükséges egy olyan szintetizáló készség és lényeglátás is, ami átsegíti a könyvszakértőt az olykor hatalmas mennyiségben rendelkezésre álló információtömegben.

A napjainkban fennálló helyzet szerint – a többi szakterülethez hasonlóan – az igazságügyi könyvszakértői területen igen kevés a fiatalabb generációhoz tartozó szakember. A Kormány – többek között a szakértők életkorára is tekintettel – egyik kiemelt céljának tekinti az igazságügyi szakértői tevékenység igazságszolgáltatásban betöltött fontos szerepének megfelelő kezelését.⁴⁹

Végezetül és egyben összegzésképpen, a fentiekben ismertetett tényekre és az igazságügyi könyvszakértőkkel szembeni elvárásokra tekintettel azt gondolom, hogy ezt a – sokszor döntő jelentőségű, nagyon nagy felelősséggel járó – tevékenységet csak tényleges elhivatottság mellett lehet kifogástalanul végezni. ■

⁴⁹ <http://miszk.hu/hir/vonzova-kell-tenni-a-szakerto-i-hivatast.html>

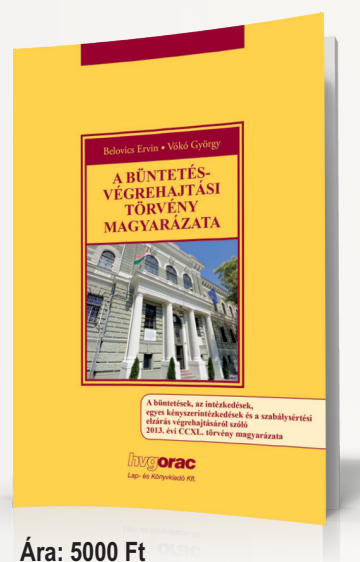
A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI TÖRVÉNY MAGYARÁZATA

SZERZŐK: **Belovics Ervin, Vókó György**

A büntetőjog területét is érintő átfogó igazságszolgáltatási reform, az új Büntető Törvénykönyv hatálybalépése, valamint a büntetőpolitika új irányai szükségessé és aktuálissá tették egy, az új Btk.-val harmonizáló, modern büntetés-végrehajtási kódex megalkotását. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény – egy-két szakasz kivételével – 2015. január 1. napján lép hatályba.

A kódex több tekintetben is új alapokra helyezi a büntetés-végrehajtást. Fontos újdonság a legelterjedtebb büntetési forma, a szabadságvesztés újraszabályozása. A fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedésének elősegítése és a visszaesők számának csökkentése érdekében az új törvény az egyéni igényekhez igazodó kockázatelemzési és -kezelési rendszert vezet be, valamint a korábrinál differenciáltabb jutalmazási és fegyelmi felelősségi rend keretében értékeli a fogvatartottak magatartását.

A kötet szakmai színvonalát a szerzők – *Dr. Belovics Ervin* büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes és *Dr. Vókó György*, az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója – kimagasló elméleti felkészültsége és a büntető igazságszolgáltatás területén szerzett több évtizedes tapasztalata garantálja.

Ára: 5000 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-10%
WEBES MEGRENDELÉS
-5%